

Az emberség utolsó maradéka

Hittan és önismeret egy keszthelyi szakiskolában

Hat éve tanítok hittant iskolai keretek között. Rengeteget fejlődtem ebben az időben. Sok mindentről gondoltam eddig, hogy tudom, és világos számomra a hitemmel, vallásommal kapcsolatban, de a tanulóktól, akik zömmel nem hívők, rengeteg olyan kérdést kaptam, ami sokat segített nekem, hogy jobban megismerjem a vallásomat, a teremtett világ gazdagságát, de elsősorban magamat.

Hogyan haladsz? Milyen jelei vannak a fejlődésnek? Zavarban voltam. Amit felépíték estig, az leomlik reggelig. Minden órán újraépítjük a várunkat. Minden órát azzal kezdek, hogy letérdelek a törmelékebe, és köveket válogatok. De már ismerősek számomra a kövek!

A HELYSZÍN

A Szociális Missziótársulat Farkas Edit Szakközépiskolájában, Keszthelyen a tanulók a hároméves szakképzésben vagy falusi panziós és vendéglátó, vagy szociális ápoló és gondozó szakra járnak. Ezután az idei tanévtől szakközépiskolai folytatás is van, ahol a szorgalmasok, a törekvők érettségi bizonyítványt is szerezhetnek.

Én szenvedélyesen érdeklődöm az emberek iránt. Sokat foglalkoztam az egyszerű és kidolgozott nyelvi kódokkal, amelyek elválaszthatatlanok az egyszerű vagy kombinált cselekvésektől. *Basil Bernstein* fogalmazta meg először, hogy az iparban dolgozó munkásosztályt és az alacsonyabban képzett embereket az egyszerű kódok jellemzik, ellentétben a magasabban (hosszabb ideig) iskolázott rétegekkel. Más a szókincsük, más a hanghordozásuk, hangképzésük, az otthon tartott könyvek mennyisége, minősége. Különbözik a szabadidő eltöltésének rájuk jellemző módja. Más a szövegértésük az ilyen közegből érkező gyerekeknek, másképpen is tudják kifejezni magukat. Az egyszerűbb körülmények között élőknek természetesen egyszerűbb a szókincsük, nyersebb a stílusuk. A hittantanítás szövege kidolgozott, és a tanítás kifinomult nyelvi kódokkal történik. Legalább kétezer éve csiszolódik. Sok rituális szövegrészt használunk, ami el sem jut a gyerekekig, pedig nélkülözhetetlen elemek, mint például a keresztség vagy a kötött szövegű imák. Betanulják anélkül, hogy értenék – hogy ennek így mennyi a kegyelemkövetítő ereje, nem tudom. Az viszont zavar, ha egy számomra fontos szöveget értelem nélkül (méltatlan módon) elharnak. Az egyszerűség nyelvét keresem, hogy meghallják, amit mondok.

Ebben az iskolában ennek figyelembevétele nagyon fontos. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az egyszerű nyelvi kódok a zárt szereprendszerű közösségeket jellemzik. Tudjuk, ez azt jelenti, hogy a tanulók odahaza egyértelmű hierarchiában vagy struktúrában élnek, és az iskolában is igénylik azt, hogy tisztában legyenek például azzal, hogy ki a „főnök”. Főnök tudok-e lenni az osztályban? Egyszerűnek tűnik a válasz: igen, a tanár a főnök, az ő szava dönt. Ám ebben a pillanatban szárazdokkba jutott a kapcsolatunk, mert megadóan túrik a tanár-gyerek szereposztást – és mint „emberek” kihátrálnak a képből.

Számomra ez nem elfogadható. Akár kommunikációt, akár hittant szeretnék tanítani (a szakmai személyiségfejlesztésről nem is beszélve), csak az emberi dimenzióktól tudok kiindulni, lévén hogy a természetfölötti a természetesre épít.

Tehát az kevés, hogy főnök vagyok. Miért fogadnak el „főnöknek”? Mert én vagyok a tanár? Az nem elég. Milyen minőségű főnök vagyok? Kinevezett vagy választott? És ezt a kérdést, ha előbb nem, akkor Mózes vezetési nehézségei kapcsán mindenképpen meg kellett beszélnünk a gyerekekkel. El tudok-e jutni velük oda, hogy ők is választanak engem? Mert én választom őket. Minden órán, amikor találkozom velük: választok. Őket választom. Ennek a részleteiről szeretnék beszámolni. Hogyan változtak ők, és milyen hatása volt ennek rám?

Ami könnyű a tantárgyamban, az a nehézség is. Nem szakmai tantárgy, tehát nincsen tétje. Így könnyű kísérletezni... – mondják. Viszont ha nincsen tétje, nem is érdekli őket az eredmény. Nagy feladat volt felkelteni az érdeklődésüket.

BIZALOM

Az én óráimon lehet enni. Először meglepődtem, mikor becsöngetés, jelentéstétel után, míg könyveltem a naplóban, már jelentkezett valaki: „Tanár úr, szeretnék enni...” Normális körülmények között ez fegyelmezetlenség, és túrhetetlen. Beláttam, hogy én egy fegyelmezett családból jövök, ahol az önmegtartóztatás és az önfegyelem érték volt, így neveltek – ők viszont nem tudom, honnan jönnek, és lehet, hogy tényleg éhesek, mivelhogy a kamaszok általában éhesek. Megengedem, hogy aki éhes, egyen egy szendvicset. Esznek tehát, és nem figyelnek. Az evés ugyanúgy elvonja a figyelmüket a közös munkáról, mint ha éhesek, mivel alapvető testi szükséglet. *Tehát az én kérdésem nem az, hogy ehetnek-e, hanem hogy ebből én mit tudok kihozni.* És már át is vehetem az irányítást, mert felrajzolom a táblára a Maslow-féle szükséglettornyot. És meg is magyarázom, hogy miért engedem, hogy óra elején egyen egy szendvicset, aki éhes. Következő órán ugyanaz a kérdés, én viszont megkérem: „Előbb rajzold fel, légy szíves, a Maslow-ábrát, aztán egyél.” Mára gyakorlattá vált, hogy azzal jelentkeznek a gyerekek, hogy „fölrajzolhatjuk a Maszlót?”. Természetesen tudják, hogy utána ehetnek. Nem mindenkinek a magyarázata kifogástalan, de segítünk, és együtt sikerül. Lassan megtanulnak valamit. Tanulnak. Megtanulják a biológiai szükségleteinket, biztonságigényünk elemeit, de alapvetően fontos részletekről beszélünk a közösség fogalmával kapcsolatban, amikor a családról, osztályközösségről, bandákról értekezünk, vagy éppen a szerepeinkről vagy az önmegvalósításról. Soha nem kimerítően, csak éppen az aktualitások szintjén, de tájékozodom a világukról én is, miközben ők megismerkednek egy lényeges szemléletmóddal. A hegyi beszéd alkalmával sem volt tilos az evés, pedig ott maga Jézus beszélt...

Alkalmat nyújt ez a kis gyakorlat megbeszélni azt is, hogy vannak helyzetek az életben, mikor nem lehet enni. Ki kell bírni, és erre fel kell készülni, hogy nem lehet bármikor enni, mert már nem kisbabák vagyunk, akik akkor esznek és ürítenek, mikor a testük ezt kívánja. És már mérlegelendő kérdésként tudom feltenni, hogy „tényleg éhes vagy, vagy csak jólesik enni?”

GYAKORLATI PÉLDA

Az evés, nem evés vagy egyéb „fegyelmetlenségek” – például: „szeretném bemásolni a matekot, mert előző órán nem tudtam leírni” – alkalmat adnak arra, hogy az én világból is megmutassak egy-egy részt. A hittanoscsoportnak ezt egyszerűen tudom fölvezetni, az édenkert kapcsán, de a többiek is nyitottak a történetre.

Az édenkertben a teremtés elkészültével két fontos fa volt. Az élet fája és a tudás fája. Az egyik irgalmat terem, a másik meg ítéletet. Az ősszülők sajnos a tudás fájáról szakítottak, és a világot megkeserítette a tudás, az, hogy nincsen bízalom. Így a mi feladatunk az, hogy megtaláljuk az utat az élet fájához és annak gyümölcséhez, az irgalomhoz. Mert az én Istennem, a világ teremtője az irgalom Istene. És Jézus az, aki megmutatja nekem, nekünk, keresztényeknek az utat.

Alapvetőnek tartom elmondani, hogy a kereszténység tudatos magatartás, és nem várom el automatikusan, hogy bárki kereszténynek vallja magát. Sőt! Jól fontolja meg az, aki kereszténynek vallja magát, mert ezért a vallomásért már sokan szenvedtek vértanúságot! Így az „én hitem” nagyon fontos fogalom az órákon elhangzó beszédben.

A másik, gyakorlati vonatkozás ebben a példában, amikor elmondom a gyerekeknek, hogy mi a különbség az irgalom és az ítélet között. Az ítélet a rendet tartja alapvetőnek, tehát annak is igaza van, aki azt mondja, hogy az órán nem eszünk. Mert a tanár többet tud, tehát ő mondja meg, hogy ki beszél, a gyerekek az a dolga, hogy tanuljon, az én órán nem foglalkozunk más anyaggal, és a többi. Amennyiben az irgalom gyümölcsével táplálkozom, akkor lehet enni is az órán. Mivel a tanár ugyan többet tud a tantárgyról, de a gyerekek is lehetnek problémái, amikről a tanár semmit sem tud. A gyerekek is lehet fontos mondanivalója – és akkor én elhallgatok, hátha fontosabb, mint amit én akarok mondani, vagy éppen bemásolhatja, amit nem tudott az előző órán – mert akkor megnyugszik, és tud figyelni. Tehát az irgalom helyet ad a másiknak, esélyt, hogy elmondhassa, mi a baja. És ha elmondta, visszatérünk a tananyaghoz, mert „azért vagyunk itt, hogy valamit tanuljunk, és én azért beszélek nektek, hogy annak nyoma maradjon bennetek”. A gyerekek nagyon sokat tudnak erről, mert megítélik őket a „felölttek”, és irgalomra vágnak.

ÉRTÉKELÉS

Ezek azok az órák, mikor számot adunk a tudásunkról. Eredetileg számonkérésnek neveztem, de idegenkedtem a szótól, mert valahogy ellenségesnek éreztem. Az értékelés együttműködést takar.

A tanítás bizonyos pontján, nem rögtön az elején (mert láttam, hogy a betűvetés nehézség számukra), bevezettem a „füzetet”. Jót tett, mert iskolaszerű elem volt, amit már ismertek. A füzeteket minden órán kiosztom, majd óra végén beszedem. Dátum, óraszám, cím és 2–10 mondat (gyakran ábra) kerül bele. Ezeket fogom kérdezni értékeléskor, jellem mindig, mikor a táblára felírom. Írjátok ti is, biztatom a gyerekeket. Ez fontos tevékenység, mert – ismétlem – nem erősségük az írásbeliség, még másolásszinten sem. Ugyanakkor az írásbeliség a szemükben „komoly” dolog. Némelyik írásbeli munkán érződik a diák „fizikai erőfeszítése”, ahogy oly módon akarta kifejezni magát, mint a „tanult

emberek”. S ezeket fel lehet lapozni és el lehet olvasni. Tehát az értékelés nem félelmet keltő esemény a szemükben, hanem speciális lefolyású óra, amikor számot kell adni arról, amit meséltem az órákon.

Általában három- vagy négyfős csoportban dolgoznak. A kérdéseket fölírom a táblára, és ők írják a válaszokat, a „dolgozatot”. Megbeszélhetik, vitatkozhatnak, hogy mi a helyes válasz, válaszok. (Egyszerűbb, mint ha csalnának, „puskázának”, én pedig fegyelmeznék folyamatosan.) A kérdések egyszerűek: Mit tudtok Mózesről? („Mózes rabszolgának született. Az édesanyja a folyóra tette. A rabszolgák vezetője lett. Felszabadította őket. A 10 csapás. Üldözték őket, Mózes kettéválasztotta a vizet. Szorult helyzetében Isten szólította.”) Gyönyörködök bennük, ahogyan tárgyalnak és diskurálnak a témáról az igyekvő kis emberek. És tudják, hogy Mózesnek sok nehézsége fakadt abból, hogy őt nem az izraeliták választották, hanem Isten „nevezte ki”. Felmerülnek persze kérdések, amelyekre nem okvetlen emlékeznek, például hogy mit is írtunk föl a krízishelyzetről. Ebben az esetben el kérhetik a csoport egyik tagjának a füzetét, és máris kiderül számukra, hogy a füzet információs tárhely. Melyiküknek a füzetét vigyék el a tanári asztalról? Amikor letelik az idő, mikor mindenki készen van, együtt átbeszéljük, kijavítjuk. Ha négy ember van a csoportban, akkor tizennégy pont jár egy jó dolgozatért – ezt a pontmennyiséget kell elosztaniuk egymás között, úgy, hogy ötnél több pontot senki nem kaphat. Ez is nagyon termékeny és előrevívó szakasza az órának. Értékelik egymást! Egymás tudását, magatartását. Azt is megbeszéljük, hogy miért jutottak erre a megegyezésre, és ezek után beadják a lapokat, én pedig elolvasom a minősítéseket (pontokat), és megalkotom az osztályzatokat. Hozzászólhatnak, kérhetnek korrekciót, megbeszéljük. Van olyan is, aki egyedül szeretne írni, erre is módot adok, de előfordul, hogy mindenki maga írja már az értékelő dolgozatot, amibe természetesen belekerülhet olyan kérdés is, mint például ez: „Szerinted a mai világban mi lenne a tíz csapás? Írj le legalább hármat, ötöt!”

Az igyekezetük megindító. Aki pedig nem akarja megírni, szabotál, azzal szívesen beszélgetek, míg a többiek dolgoznak, hogy megtudjam, mi az igazi akadály.

CSALÁDJUK

Nem egyszerű feladat elérni, hogy meséljenek a családjukról, nekünk viszont nagyon fontos tudnunk, milyen háttér fogadja a tanulót, ha nem az iskolában van. Jó lehetőséget nyújtott erre az, hogy Noé történetével foglalkoztunk. Noé igaz ember volt, hangsúlyoztam – de ez nem hatott rájuk megrendítően. A bárka méretei sem – mindenki látta már a *Titanic* című filmet, az állatkertet pedig már rajzfilmről ismerték. Másképpen kellett közelítenem. „Ha te vagy Noé, és Isten neked mondja, hogy egy hét múlva atomkatasztrófa lesz, és neked mutat egy atombiztos bunkert, és beviheted oda a házad népét, akkor ki lenne az az öt ember, akinek a neve eszedbe jut? Írd le!” Utána aki akarja, elmondja. Senki nem titkolta eddig. Van, aki többet ír, mert nála csak egy név az, hogy „unokatestvéreim”. Van, aki kevesebbet. „Anyu, Mama és Győzike.” Mennyi sok információ van már abban is, hogy hármat ír... („Miért pont Győzike?” – kérdeztem. „Mert én nagyon szeretem, és nagyon rosszul bánik vele a felesége” – volt a válasz. Megint egy fontos mozaikdarab a tanulóm életéből.) Mindenki maga dönti el, hogy kit és miért ír. Ezután viszont beszélgetünk, hogy a felírtaknak a jelenléte vajon nekünk lenne fontos (mert jól főznek, vagy ügyesek), vagy nekik

lenne jó, mert „annyira szeretem őket, hogy helyet biztosítok nekik”. És miért is fontosak nekem annyira? Nagyon életszerű beszélgetések közben tudok meg sok fontos részletet az életükről. Ők nem is igazán foglalkoznak azzal, hogy kit szeretnek... Sokkal könnyebb megfogalmaznom számukra, hogy Isten konkrétan mit jelent az életében, ha ismerem az adósságaikat, kiszolgáltatottságaikat, örömeiket.

Meglepődtem, mikor a tékozló fiú történetét vettük. Igen életszerű, vérbő történet kerekedett belőle, modern környezetben – az apja terepjárójával „Spanyolba” eltávozó, majd egy év múlva gyalog, beteg hazavándorló fiúról, akit az apa visszafogad. Nem értették a csattanót. Nem értették, hogy én miért tartom olyan nagy dolognak, hogy az apja visszafogadta. „De hát mit csinált volna?” – kérdezték. „Mert ti visszafogadnátok?” „Persze, csak a család van, hova menne?” „Titeket is visszafogadna apátok, ha elválnátok minden pénztől?” Bólogatnak, egyetlen gyerek jelentkezik, mondván: „Az én apám azt mondta a bátyámnak: aki egyszer elment, az nem jöhet haza. De én ezt nem tartom jónak, az én gyerekem hazajöhet majd!”

Ezek után nem maradt más hátra, mint megállapítani, hogy a megbocsátás, visszafogadás isteni erény, és ők úgy tűnik, jól állnak ezen a téren. Majd példákat kerestünk arra, hogy milyen esetek vannak, mikor nehéz a megbocsátás. És kerestük, hogy az isteni erényt hogyan lehetne érvényesíteni. S végül hogy nekünk mikor bocsátanak meg nehezen. És mi mivel szeretnénk kiengesztelni azt, akit szeretünk, akit megbántottunk, vagy cserben hagytunk? Nagy kerülőt tettünk, de nem hiába.

Nagyon izgalmas volt Sámson és Delila történetének tanulmányozása, melyet a *Szerellem vakká tesz* címmel jegyezték le. Itt a fajok keveredése, a vegyes házasságok, a hamisság, egymás becsapása, ravasz kérdések feltétele, a zsigeri erők hatalma az ész felett mind előjött. A történet részletei az ő életükről szóltak, a kerettörténetet mellékesen megjegyezték. Csak az említés szintjén: nagyon újszerűen kellett tárgyalni a talentumokról, az okos és balga szüzekről és a királyi lakomáról szóló evangéliumi példabeszédeket.

KÖRNYEZETÜK

Az ő személyes viszonyrendszerük természetesen ugyanolyan színes, árnyalt és szövevényes, mint a felnőtteké. Hozzáférti nagyon nehéz, mert kamaszok, érzékenyek, nem mindig azt értik, amit kérdezőnk, és rengeteg sebet, sérülést szenvedtek már el, ami gyanakvóvá tette őket. Nagy lehetőséget rejt a családi nevekre való rákérdezés, mert mindenféle fenyegetettség nélkül beszélgetünk a foglalkozásokról, tervekről, a nyelvezetükről, nyelvjárásaikról. Végiggondolhatják, hogy honnan kerültek erre a vidékre, vagy milyen régóta élnek itt. Kik a rokonaik?

A magánéletük is fontos, mert igen intenzív életet élnek az iskolán kívül. Némelyek verekednek, bandáznak, különféle veszélyes kalandokba keverednek, amelyek nekünk, úgynevezett finom (vallásosan nevelt) embereknek egészen mást jelentenek. „Én arról, hogy mi lenne ma a tíz csapás, csak egyet írtam. Jövő héten lesz a tárgyalás, és lehet, hogy letöltendőt kapok, nekem ez az egy elég” – mondja a fiú, akiről ezt talán soha nem tudtam volna meg, ha nem teszem fel azt a kérdést.

Egy másik eset. Jetró, Mózes apósa és a tanácsadás volt a témánk, s az, hogy ha tanácsot kérnek, mire kell figyelni. Az egyik kislány jelentkezett, hogy ő akkor itt és most tanácsot

szeretne kérni tőlem. „Itt és most?” „Igen” – felelte, és egy párkapcsolati problémáját mondta el röviden, szabatosan, kérdő tekintettel. Vagy a harmadik: „Maga szerint én milyen rendőr lennék?” – kezdi a beszélgetést egy fiú négy szemközt. A végén megtudom, hogy ő valóban szívesen lenne rendőr, de fél, hogy a család ki fogja tagadni, mert közülük mindig van benn valaki: most éppen az apa három évre, a nagypapa meg emberölésért lett bezárva...

BOLDOGSÁG

Megkérdeztem, szerintük ki boldog, és ha tudják, tegyék hozzá azt is, hogy miért. Íme egy csokor válasz: „Boldog az, aki diszkóba jár, mert jól érzi magát. – Boldog, akinek van családja, mert tud kivel foglalkozni. – Boldog az, aki nem boldogtalan. – Boldog, akinek van munkahelye, mert van pénze. – Boldog az, aki szerelmes, mert megosztják egymással az életet. – Boldog az, aki dolgozik, mert pénzt keres. – Boldog az, aki tanulhat, mert el tud helyezkedni az életben. – Boldog az, aki él, mert látja a gyerekeit élni. – Boldog az, akit szeretnek, mert törődnek vele. – Boldog az, aki gazdag, mert sok helyre elmehet, és sok mindent láthat. Boldog az, akinek gyerekei vannak, mert... – Boldog az, aki mellett mindig mellette állnak a szülei, mert jó, ha valakire számíthat. – Boldog az, akinek van barátja, mert megkapja azt a szeretetet, amit a szüleitől nem kaphat meg.”

Tananyagunk az evangéliumi nyolc boldogság. Hogyan kell érteni? Rádöbentem, hogy ezen a szinten nem az a kérdés, hogy a nyolc boldogságot értik-e, vagy hogyan értik, és egyetértenek-e vele, magukévá teszik-e – hanem az, hogy tudják-e, mi a boldogság. Egyáltalán: ők mit értenek ezen a szón? Mi a különbség az öröm és a boldogság között? Kiderült, hogy ők például a sikeres emberre gondolnak. Ki a sikeres ember? Kiket ismersz? Mi az elképzelésed önmagadról? – ezek szintén termékeny beszélgetési témák, és megláttam, hogy számomra elképzelhetetlen mélységek fölött egyensúlyoznak (abortuszok; hogyan szerezzek pénzt, hogy befogadjon a fiúm családja; van egy komoly kérésem, de én szeretnék még bulizni, ő meg nem, mit tegyek?).

Ezért kellett feltennem azt a kérdést, hogy mi a boldogság. Megpróbáltam megőrizni az eredeti evangéliumi mondatszerkezetet, amelynek betartása nem volt egyszerű feladat számukra. Hiszen indokolni kellett, megmagyarázni az első mondatrészt a másodikkal. Az itteni válogatásból is kitűnik, hogy mennyire vágnak az anyagi biztonságra, a közösségre, a szeretetre. Nincs semmi mellbevágó újdonság a válaszaikban. A fontos az, hogy témává tudjuk tenni ezeket. Beszélni tudunk a természetes igényekről. Később eljuthatunk a hegyi beszéd mondataihoz, de előbb meg kell értenünk azt, hogy mi van az ő fejükben. És ha ezekről tudunk beszélgetni, akkor már úton vagyunk oda. Váratlanul jelennek meg a kérdéseik, akár négy szemközt a szünetben, akár az osztályban nyilvánosan teszik is fel – szükséges a spontán bizalmi légkör. Más a diszkréció igényük is, amire természetesen figyelniük kell.

BOLDOGTALANSÁG

A nyolc boldogság nagyon gazdag területet nyitott a beszélgetésekre és egymás jobb megismerésére. Ez a beszélgetéssorozat az evangéliumot vette alapul. Ugyan nem értettünk mindent, de fontos volt a „szelídek” vagy „tisztá szívűek” és a többi kulcsszó értelmezése, bár továbbra sem oldottuk meg a rejtélyeket. Ezek után vettük elő a boldogtalanság kérdését.

Ehhez nem kellett magyarázat senkinek. „Boldogtalan vagyok, ha csalódnom kell, ...ha igazságtalanul ítélkeznek felettem, ...ha megbántanak, ...ha magányos vagyok, ...ha összeveszek valakivel, aki fontos nekem, ...ha mások boldogtalanágát látom vagy hallok, és nem tudok tenni ellene.” Ez lenne az ő számukra a boldogtalanág. Itt is egyszerű emberi érzéseket mondanak el, ami azért fontos, mert elmondják. És az, hogy emberek tudnak, mernek lenni. Ha ezeket a természetes emberi érzéseket ki tudjuk mondani, meg tudjuk beszélni, akkor egy asztalnál ülünk. És ha egy asztalnál ülünk, ha joguk van érezni, és azt kimondani, akkor már beszélhetünk arról, hogy hogyan lehet az érzéseinknek szabad utat engedni, vagy megfékezni őket. „Boldogtalan vagyok, ha apa nem jön haza kedden” – írta az egyik tanuló. Esélyem se lett volna, hogy bármit megtudjak erről a nehéz témáról, ha nem vagyok kíváncsi az ő boldogtalanágára. Természetes, hogy a magány, a család hiánya, a barátok hiánya, a meg nem értettség a boldogtalanáguk oka, de végre kimondhatják, beszélhetünk róla.

ÉRTÉKREND

Az első fontos lépés a tízparancsolat tárgyalása volt. A Mózes által közvetített bibliai anyag nem volt fogható számukra, nagyon egyszerű kérdésekkel kötöttek bele. Miért van külön a hatodik és a kilencedik parancsolat? De ha a zsidók így éltek is, ez minket mennyiben érdekel? És hasonló... Mindig abból indulok ki, hogy van oka annak, amit a gyerekek mondanak, és nem pusztán ellenkezésről van szó. Így aztán azt a feladatot kapták, hogy képzelje el mindenki, hogy ő Mózes, és most jön lefelé a hegyről. Beszéltek Istennel, aki parancsolatokat küld velük a többieknek. Ki-ki döntse el, hogy a majdani gyermekeinek, a cége dolgozóinak (igenis lesz cégetek, főnökök lesztek!), vagy kinek. És írjanak le ebből öt-hét parancsolatot. Van, aki csak hármat tud írni – sose szorítom be őket számok közé. Van, aki tízet is tud, mert olyan eleven az esze, más meg nehezen fogalmaz. (Példaként az egyik anyag: „1. Tisztelettudó legyen! – 2. Ne legyen féltős! – 3. Merje felvállalni saját véleményét! – 4. Legyen kitartó! – 5. Dolgozzon keményen! – 6. Gondolkozzon és figyeljen! – 7. Legyen talpraesett gyerek!”) Ismét nem az a kérdés, hogy ez formailag parancsolatgyűjtemény-e, mert nem az. Nem az a kérdés, hogy nyelvtanilag helyes-e, és a többi, hanem hogy kérdezni tudunk-e az egyes megállapításokról. Mit értesz azon, hogy féltős, kitartó, talpraesett? Egyáltalán arra gondoltál-e, amit leírtál? Ők nem gimnazisták, nekik nem az írásos közlés az erősségük. Sokszor látom őket „hősiesnek”, mikor írnak, és igyekeznek „kifejezni” magukat.

A tízparancsolat illeténeféle megbeszélésének másik fontos hozadéka volt, hogy elgondolkoztak azon (életükben talán először), hogy nekik is lesznek gyerekeik, hogy szülők lesznek, hogy ők fognak parancsolatokat adni, továbbadni Isten parancsolatait, vagy tanácsolni. Néhány példát mutatok be (betűhíven), hogy jobban érzékeljük ezt a generációt.

- „Ne lépjen le a járdáról, ha jön az autó! – Nézzon körül az út-testen, ha átmegy a másik oldalra. – Ha alszanak a felnőttek, akkor csöndben kell lenni!
- Ne drogozz! – Ne szállj be idegen autóba! – Mástól ne fogadj el nagy értéket, ami nem biztos, hogy tiszta, és olcsón adja. – Mindig ügyelj, hogy tiszta ruhád legyen!

- Jó gyerek legyél! – Ne cigizz! – Ne legyél részeges ember! – Ne lopjál! – Ne verekedj!
- Ne legyél rossz az iskolában! – Ne tégy rosszat az életben, amit régen megbántál! – Ne egyél tele szájjal! – Ne szólj bele más ügyébe, ami nem a tiéd! – Légy jó gyerek!
- Ne az út közepén menjél biciklivel! – Ne fuss ki az utcára, ne-hogy elüssön valami! – Ne fuss le a lépcsőn, mert hátha leesel! – Ne fogd meg a kályhát, mert forró!
- Nőlj nagyra! – Légy tisztelttudó! – Tanulj jól az iskolában! – Légy igazságos! – Légy becsületes!
- Mielőtt átmész az utcán, előtte nézz körül! – Tele szájjal ne futkoss! – Óvatosan biciklizz, nehogy eles! – Futás közben ne rágózz, mert hátha félre megy!
- A gyerekeknek elmondanám, hogy ne cigizzen, drogozzon. – ...csak 18 évesen bulizzon. – Ne legyen rossz az iskolában! – Fogadjon szót a tanároknak! – Segítsen a házimunkában! – A barátomnak, vagyis az élettársamnak meg azt mondanám, hogy segítsen pénzt keresni, dolgozzon.
- 14 éves korig este 6-ra kell haza érned, fürdés, fekvés. – 14 felett 11-ig van kimenőd, fiúzni tilos! – A te szobádon kívül máséba belépni tilos. – Más értékét a lakásból kivinni tilos! – 9-ig tévé, 6-kor kikapcsolni a gépet, fél 7-kor vacsora. – Ne feleselj vissza a szüleidnek.
- Soha ne legyen tiszteletlen a nála idősebb emberekkel! – Soha ne lopjon, csaljon, hazudjon! – Mindig tudja a higiénéját a házban! – Soha ne álljon idegenekkel szóba! – Tudja a pontosságot, hogy mindenhol időben jelenjen meg!
- »Hass, alkoss, kreálj és gyarapíts, ha megfogadod, minden úgy lesz, mint a mesében Aladin!« – Tanulj mások hibájából! – Fedezd fel a benned lévő tehetséget, mert mindenki-ben van, és ha megtalálod, kitörhetsz innen! – Szeress, mert rövid az élet! – Élj, mert csak egy életed van, és soha ne bánd meg, amit meg-tettél! – És háromszor is gondold meg, hogy mit csinálsz, vagy, hogy mit mondasz ki!”

Kézenfekvő volt megbeszélni, hogy kitől hallották már ezeket vagy hasonló mondatokat. Szülőktől, felnőttektől, tanároktól? Milyen hatékonyságúak ezek a mondatok? Megfogadják-e, betartják-e ezeket a parancsolatokat? Ha nem – mert bizony beismerik, hogy nem –, akkor miért írják le? Ha csak a gyerekeknek akarnak jót, és önmaguknak nem, akkor ugyanúgy fognak járni, mint az ő szülei. A gyerek mintákat vesz a környezetéből, azokat utánozza, azokból tanul.

FÉLELMEK

Mózes alakját aktualizálni kellett: ő a főnök. Csicska leszel vagy főnök? Ezek a kulcsszavak. Mikor Mózes a pusztába menekül, vesztes vagy nyertes? Gyáva? Ravasz? Milyen körülmények szóltak ellene? Miben volt „lúzer”? Ki segített neki? Mik lehettek a nehéz pillanatok az életében? Kitett gyerek volt. Mégsem abortált gyerek! De hátrányos helyzetű. Azért ügyes volt az anyja. Más kultúrában nevelkedett. Megismerte a saját fajtáját. A sajátjai nem fogadták el! Mit jelentett az, hogy nem léphetett be az ígért földjére? Mi a különbség a nomád és a városlakó életforma között? Milyen vezető, milyen struktúra van az egyikben és a másikban? Hogyan szervezte meg a népet? Mikor csalódott az embereiben?

SZOKÁSAIK

Öltözködés. Szintén összefügg a szóbeli kommunikációval, amennyiben célirányosan kimegyünk a piacra, sétálóutcára, és megfigyeljük az embereket. Ezeket a megfigyeléseinket az osztályban először lejegyezzük a füzetünkbe. Ki ahogy tudja, akarja – majd megosztjuk észleléseinket. Írásbeliség, szóbeliség, koncentrációs gyakorlat. És beszélgetünk. A feladatot vagy én adom meg, például fiatalokat, öregeket, frizurákat, cipőket, párokat vagy csoportokat, interakciókat figyeljük meg, vagy ők is adhatnak ötleteket.

Testékszerek, piercing, tetoválások: ezek ugyanígy a vizsgáldásunk tárgyai. Nem az én alapállásom a meghatározó, hanem az, hogy létező téma. Mit jelentenek számunkra ezek a felvett jelek? Hogyan döntöttem el? Miből fizettem? Mi ezeknek a testbeszédemeleknek a története? Hogyan alakul otthon az asztal körüli ülés rendje, van-e megszokott helyed? Van-e hely, ahová nem ülhetsz le? Van-e anyádnak, apádnak helye? A kommunikációról beszélgetünk, és megismerjük a családjukat.

A VILÁG ÉS A HAGYOMÁNYOK

Alig vannak ünnepeik. Jó néhányan isznak, buliznak, csavarognak, alkoholizálnak hétfvégen, vagy otthon, a négy fal között tévéznek, fekszenek. Minden osztállyal – gondolom, általános szokás ez – évente egyszer átvesszük az éves ünnepköröket. Tavasz és őszi nap-éj egyenlőség, nyári és téli napforduló mint alapvető dátumok. Vannak egyszerű, pogány és keresztény vonatkozások. Ki hova, kivel megy, találkozik, kik jönnek össze, melyik alkalommal? Milyen ruhát vesznek fel, mi az ünnepi menü? Ki az, aki otthon marad a családdal, ki az, aki diszkóba megy, ki az, aki „dolgozik”? Soha nem ítélem meg, és nem okoskodok, hogy mit és hogyan kell. Elmesélem, nálunk hogyan volt gyerekkoromban, hogy csináltuk mi a gyerekeinkkel. Erre ők is kedvet kapnak, és mesélnek. És egyikük elmeséli például, hogy őt az anyja, akinek van egy kocsmája, egyedül neveli, ezért fog dolgozni szilveszter éjjel az anyja mellett, míg mások buliznak.

REGGELI ÁHÍTAT

Ebben az iskolában mindennap reggel nyolc órakor a tornateremben kezdjük a napot. Reggeli áhítat „történik”. A péntekit én tartom. Nagyon sokat jelentenek nekem ezek a reggelek. Kénytelen vagyok rájuk hangolódni. Ott áll a hetven gyerek, mozognak, vibrálnak, mint a sajtukac, előre szenvednek, hogy utolsó nap és tanulás. Kihívás. Valahogyan meg kell ragadnom a figyelmüket. A napi evangéliumból olvasok, de csak néhány sort, és azt kommentálom. Nagyon sokat jelentett nekem az a reggel, amikor a csodálatos halfogás története volt a témánk: Jézus azt mondja tanítványainak, hogy „én emberek halászává teszlek benneteket”. Sokat töprengtem már előző este, hogyan teszem kézzelfoghatóvá ezt a történetet – mert hát ez a lényeg reggelenként. És ott, ahogyan néztem őket, teljesen más szavak jöttek elő belőlem, mint amikre készültem. Földézem. „Tudjátok, mi az a halász? Láttatok ti még halászt a Balatonon? Nem horgászt, hanem aki kiveti a hálót. Ha láttatok, jó. Tudjátok, hogy megy ez. És emberhalászt? Azt láttatok-e? Pedig ha van királyság, akkor emberhalásznak lenni, az az! És akkor most jól néztek meg engem, mert én az vagyok.

Idejövök minden reggel, és kivetem a hálót. A másik oldalon! Hogy hátha megtalállak benneteket. Vagy valakit közületek legalább. Mert Jézus azt mondja: »Dobd ki a hálót! Menj le Keszthelyre, és nézz körül! Van ott pár jó arc. Vedd föl őket nekem!« Hát én ezért jöttem. Mert emberhalásznak lenni a legnagyobb sor. És én boldog vagyok. Mert aki emberhalász, annak Jézus a társa. És az, aki ilyen akar lenni, szóljon nekem – elmondom a részleteket.” Eddig a napig mindig azt gondoltam, hogy az emberek halászai csak a felszentelt papok lehetnek, és most ezeknek a gyerekeknek köszönöm, hogy új távlatok nyíltak előttem.

Nagyon megerősödött a hitem, mióta hittant tanítok. Keményen próbára tették az evidenciáimat. Egyszerű kérdésekkel verték le a rozsdát a hitemről. Megtanultam időt kérni, ha valamit nem tudtam. (Milyen lesz a mennyország, vagy Szűz Mária szüzességének kérdése.) Megtanultam kérdezni a környezetemet, szakembereket. Tudom, hogy nekem kell lekötönnöm e gyerekeket, mert ha nem figyelnek, azért én vagyok a hibás. Tudom, hogy ha fegyelmezetlenek, nem engem akarnak bosszantani. Tudom, ha valamit nem értenek, az nem dac, hanem újra el kell magyaráznom, vagy meg kell tudnom, hogy mi az, amit nem értenek. Megtanultam, hogy az ő életük ugyanolyan nehéz, mint az enyém. Sokat köszönhetek a reggeli áhítatoknak, amelyek arra sarkallnak, hogy megértsem az evangéliumot, és saját életemből keressek olyan kézzelfogható példákat, amelyeket ők is „levágnak”.

„A kérdés: föllazított válasz” – mondta *Szabó Lajos* matematikus. Fontosnak tartom, hogy az írásom végén ismertetett kérdésem, melyet a gyerekeknek feltettem, nem az volt, hogy „van-e Isten”, hanem az, hogy „milyen” az Isten.

Hittantanárként vállalnom kell a megmérettetést. Kicsi gyermekek istenképe a szülők vonásaiban dereng fel először. A tanárok ennek a képnek a markánsabb vonalait hozzák. Nagyon nagy felelősség. Minden hittantanárnak. Tudnom kell, hogy miért tanítok hittant. Tudnom kell, hogy ez mennyiben táplál engem, és mi az, ami kimerít ebben a munkában. És az eredmény nem csupán a hittanversenyek teljesítménye – mert az lexikális tudás, tantárgy, tananyag, kognitív mutató. Isten megismertetése elsősorban lelki, érzelmi, személyes jelenlét. Ezt azután be tudjuk öltöztetni különféle adatokba, tényekbe, memoriterekbe és történetekbe – ahogyan a láthatatlan Isten a világ látható köpönyegébe burkolózik – hogy legalább a körvonalait érzékelhessük ideig való létezésünk során.

Ballagásra készülnek a gyerekek. Mit kaptak tőlem útravalóul? Mit kaphatnak egy hittantanártól? Jó esetben ismeretet Istenről vagy élményt a szeretet Istenéről? Ezért megkérdézem tőlük az utolsó hittanórán: „Szerintetek milyen az Isten? Milyen az én Istenem? Van nekem egyáltalán Istenem? Mit láttok?” És ha ennyit és így látnak a Teremtőből, amit leírnak, akkor az nekem megnyugtató. Bízom benne, nekik is. A válaszokat ideírom, mert a szerénykedésemet legyőzte a büszkeségem.

„Tanár úr, szerintem magának van. És azoknak is, akik jó emberek. Maga jó fej, vicces, megértő stb.” „Jó, hogy van, mert rendes és jó fej a Pali bácsi.” „Őszinte, vicces, laza, jó fej, rendes.” „Az én Istenem is ilyen, jóságos, becsületes, jószívű.” „Igen, van. Igazságos, rendes, jószívű, normális.” „Tanár úr, magának van Istene, néha igazságos, de nem mindig. Erre mondják azt, hogy Isten ügyei kifürkészhetetlenek, és minden okkal történik.” „Igen, van. (...)” „Van Istene. Jó fej, megértő, segítőkész. (...)” „Van Istene. Azért gondolom, hogy van Istene, mert mindenkinek csak őszintén elmondja, hogy miben hisz, és csak azt mondja, amit gondol, és szerintem nagyon jó fej, mert ő ébresztett rá arra, hogy abban

higgyünk, amit mi is gondolunk és elhiszünk. (...) „Isten: bölcs, megfontolt, tapasztalt, irgalmas, fegyelmezett.” – „Jólelkű, »ilyen«, befogadó, nem feltűnő.” „Határozott, megértő, kiegyensúlyozott, bölcs, érdekes, figyelemfelkeltő, magabiztos.” „A maga Istene olyan, hogy az út végén majd megvergeti a maga vállát, és azt mondja: de jó, hogy hazaértél.”

„Miért csinálod egyáltalán?” – kérdezte tőlem valaki. „Szerinted mit csinállok én ebben az iskolában?” – kérdeztem vissza. „Talán te vagy az, aki előkaparja ezekből a gyerekekből az emberségük utolsó maradékát” – tűnődött. De én ekkor már tudtam a választ: „Én azért jövök ebbe az iskolába, mert ezek a gyerekek azok, akik előkaparják belőlem az emberségem utolsó maradékát!”

A szerző pedagógus.

